

UOT 94 (479.24)

YAŞAR RƏHİMOV

**XX ƏSRİN 20-30-CU İLLƏRİNDƏ NAXÇIVAN MSSR-DƏ KƏND
TƏSƏRRÜFATININ KOLLEKTİVLƏŞDİRİLMƏSİ VƏ ONUN
SOSIAL-SİYASİ PROSESLƏRƏ TƏSİRİ**

Naxçıvanın bu dövr tarixinin öyrənilməsinin mühüm elmi və siyasi əhəmiyyəti vardır. Kollektivləşmənin rəhbərliyin və onun ətrafında idarə olunan şəxslərin istəyi ilə gerçəkləşməsi insanların bütövlükdə həyat tərzinə mənfə təsir edirdi. Əsas məqsəd fərdi kəndli təsərrüfatlarını kolxoz və sovxozlarda birləşdirmək, ictimai mülkiyyət adı altında onları dövlət idarəçiliyinə verməkdən ibarət idi. Məqalədə XX əsrin 20-30-cu illərində Naxçıvan MSSR-də kənd təsərrüfatının kollektivləşdirilməsi və onun sosial-siyasi proseslərə təsiri, Sovet hökumətinin həyata keçirdiyi siyasət və mövcud olan real vəziyyət yeni müstəvidə araşdırılmışdır. Ötən əsrin 20-ci illərinin sonu-30-cu illərin əvvəllərində təkə torpaq üzərində deyil, kənd təsərrüfatının müxtəlif sahələrində, o cümlədən mal-qara və tərəvəzçilik sahəsində xüsusi mülkiyyətə ciddi limit qoyulmuşdu. Kollektivləşmənin gedişi prosesində əkin qaydaları, kvota və məhdudluqlar əhalinin biganə münasibəti müşayiət olunurdu. Kollektivləşmə siyasəti Stalin yenidənqurmasının faciəli tədbirlərindən biri idi. Naxçıvan MSSR-də də komsomol fəalları, inzibati aparat işçiləri zorakı kollektivləşməni kütləvi yarış meydanına çevirmişdilər.

Məqalə yeni arxiv sənədləri və faktlar əsasında hazırlanmışdır. Sonda belə bir nəticəyə gəlinmişdir ki, burada da könüllülük prinsipinə əməl edilməmiş, zorakı vasitələrlə fərdi kəndli təsərrüfatları kollektiv təsərrüfata cəlb edilmişdir.

Açar sözlər: kollektivləşdirilmə, seçki kampaniyası, totalitar rejim, kənd təsərrüfatı, inzibati-amirlik, Naxçıvan MSSR, kolxoz hərəkəti.

XX əsrin 20-30-cu illərində Naxçıvan MSSR-də kənd təsərrüfatının kollektivləşdirilməsi və kolxoz quruculuğu regiondakı sosial-siyasi proseslərə ciddi təsir göstərirdi. Belə ki, 1928-1929-cu illərdə muxtar respublikada sovetlərə növbəti seçkilər keçirildi. Seçki kampaniyasını keçirmək üçün 1929-cu ildə Bakıdan bölgənin rayonlarına onlarla könüllü fəhlə göndərilmişdi. Ölkənin digər ərazilərində olduğu kimi Naxçıvanda da seçkilərin təşkili ilə həyata keçirilən geniş ictimai-siyasi kampaniya sovetlərin möhkəmləndirilməsində əhəmiyyətli rol oynadı. Yeni sovetlərin hesabat iclaslarında mövcud nöqsanlar tənqid edilir, ilk növbədə sosial-mədəni quruculuq və abadlıq məsələləri ilə bağlı səmərəli təkliflər irəli sürülürdü [2, s. 242-243]. Əvvəlki seçkilərdən fərqli olaraq, bu iclaslarda yuxarıdan təqdim edilmiş namizədlərin siyahısı yox, hər bir namizəd şəxsən müzakirə olunurdu [3, v. 6]. Bir çox seçki məntəqələrində 20-40 namizəd səsverməyə qoyulurdu. Müzakirələrin gedişində seçicilər bir sıra namizədləri rədd etmişdilər [3, v. 6].

Bununla yanaşı, totalitar rejimin mövcudluğu şəraitində seçki sisteminin demokratik prinsipi bir sıra hallarda pozulurdu. Belə ki, imtiyazlı, əsil zadəgan təbəqələrin nümayəndələri qanunsuz seçki hüququndan məhrum edilir, onlara qarşı “antisifli siyasi” tədbirlər tətbiq edilirdi. Hətta bu qayda Azərbaycan SSR Konstitusiyasında da əks olunmuşdu [4, s. 18]. Bunun nəticəsində, əvvəlki illərdə olduğu kimi, 1928-1929-cu il seçkiləri də kəskin sinfi ziddiyyətlər şəraitində keçirilirdi. Seçki hüququndan məhrum edilmişlər ciddi müqavimət göstərirdilər. Bənəniyar kəndində (Nax. MSSR) qolçomaqlar kənd soveti sədrini öldürmək məqsədilə onun evini mühasirəyə alsalar da, dairə milisi kənd soveti sədrini xilas edə bilmişdir [15, s. 154]. Səsi alınmışlar (seçki hüququndan məhrum edilmişləri belə adlandırırdılar – Y.R.)

seçki hüququ əldə etməyə cəhd edərək seçki iclaslarını pozur, bəzən terrora əl atır, öz növbəsində hakimiyyət orqanları da onlara qarşı cəza tədbirləri görürdülər. Yoxsul kəndlilər qolçomaq təzyiqinə cavab verir, hətta onu icaslara buraxa və ya oradan çıxara bilirdi. Axura kəndində (Nax. MSSR) kəndin keçmiş məhkəməsi və qolçomaq Kərbəlayı Yəhya və Şura üzvləri olan onun iki nəfər həmfikirini fəal kənd yoxsulları nümayişkarənə surətdə iclasdan çıxarmışlar [15, s. 155]. Dini mərasimlərə (Quran oxumaq, məsciddə çay paylamaq və s.) əməl edən kəndlilərin, ortabab və kasıbların seçki hüququndan qeyri-qanuni məhrum edilməsi faktlarına da rast gəlinirdi. Qadınlar seçkilərdə xeyli fəallaşmışdılar [2, s. 243]. 1928-ci il 15 dekabrda başlamış seçkiqabağı kampaniyada Naxçıvandakı seçki dairələrini təşkil edən 180 hesabat seçki məntəqəsi təşkil edilmişdi. Seçkiqabağı kampaniyanın keçirilməsinə cəlb edilmiş 55 nəfər məsul və cavabdeh şəxs 14 nəfəri qadın idi. Maraqlı bir fakt da ondan ibarətdir ki, Nərimanov dairəsinin Şahbuz kəndində, Əbrəqunus dairəsinin Qızılca, Paradəşt, Şurut, Saltaq, Kırna, Qazançı, Bənəniyar və Əbrəqunus kəndlərində keçirilmiş hesabat yığıncaqlarında 225 nəfər qadın iştirak etmişdir. Rəqəmlərdən də göründüyü kimi, seçkiqabağı kampaniyanın və hesabat yığıncaqlarının keçirilməsində iştirak edən qadınların sayı getdikcə artırdı.

1930-cu ilin noyabrı, 1931-ci ilin fevralında keçirilmiş hesabat kampaniyası sovetlərin möhkəmlənməsinə, əməkçilərin dövlətin idarə edilməsində daha geniş cəlb edilməsinə xeyli dərəcədə kömək etdi. Sovetlərə seçkiləri hazırlamaq və keçirmək məqsədilə kənd rayonlarına Bakıdan 200 sovet işçisi və 150 nəfər qabaqcıl fəhlə göndərildi [1, s. 393]. Yerlərdə buraxılmış nöqsanları düzəltməklə məşğul olan xüsusi briqadalar seçki hüququndan qeyri-qanuni olaraq məhrum edilənləri seçki siyahılarına daxil etdilər, respublika üzrə seçki hüququndan məhrum edilənlərin faizi aşağı endi. Lakin həqiqətən seçilməyə layiq olanların hüquqları həmişə qorunmurdu, bəzən isə adamlar seçki briqadaları üzvlərinin günahı və subyektiv mülahizələrinə görə seçki hüququndan məhrum edilirdilər [2, s. 245].

1930-1931-ci illərin seçkiləri Azərbaycanda olduğu kimi, onun ayrılmaz tərkib hissəsi olan Naxçıvanda da sovetlərin sosial tərkibində həlledici dəyişiklikləri nümayiş etdirdi. Muzdurlar, yoxsul kəndlilər və fəhlələr sovetlərin bütün üzvlərinin əksəriyyətini təşkil edirdi.

Kommunist Partiyasının və sovet dövlətinin gördükləri tədbir sayəsində birinci beşillik müvəffəqiyyətlə və vaxtından əvvəl həyata keçirilərək istehsal vasitələri istehsal edən sənaye quruluşu sahəsində görkəmli nailiyyətlər əldə edildi. İşə salınan iri sənaye müəssisələri kənd təsərrüfatına öz köməkliyini göstərməyə başladı.

Sosialist sənayesinin kənd təsərrüfatına göstərdiyi köməklik sayəsində kənd təsərrüfatı mexanikləşdirilmiş, MTS-lər gücləndirilmiş, kolxozlar xeyli artmış və təkmilləşdirilmişdir. Birinci beşilliyin yekunları göstərmişdir ki, bir ölkədə sosializm cəmiyyəti qurmaq mümkündür.

ÜİK(b)P-nın 26 yanvar 1934-cü ildə çağırılan XVII qurultayı Sovet İttifaqında əldə edilən tarixi nailiyyətlərə yekun vuraraq kənd təsərrüfatı sahəsində göstərmişdir ki, "...kənd təsərrüfatı məhsulunun nəzərdə tutulan bu artımı yalnız kollektivləşməni tamamilə başa çatdırmaq və bütün kənd təsərrüfatını texniki cəhətdən yenidən qurmaq əsasında əldə edilə bilər" [9, s. 234].

Kənd təsərrüfatını yenidən qurmaq dövründə əsas vəzifə məşinli, iri kənd təsərrüfatı texnikasını mənimsəmək, düzgün növbəli əkin sistemini həyata keçirmək, mal-qaranı cinsləşdirmək, MTS-ləri və onlarda məşinlərin sayını artırmaq, kənd təsərrüfatında mexanikləşdirməni başa çatdırmaq, məhsuldarlığı artırmaq əsasında məhsulların maya dəyərini aşağı salmaq və s. ibarət idi.

SSRİ və Azərbaycanda kənd təsərrüfatının yenidən qurulması dövründə Naxçıvan

MSSR-in kənd təsərrüfatı sahəsində də görkəmli nailiyyətlər əldə edilmiş, sosialist təsərrüfat sistemi geri dönmədən qalib gəlmişdir. Bu barədə Naxçıvan MSSR Konstitusiyasının 4-cü maddəsində göstərilirdi ki, “Naxçıvan MSSR-in iqtisadi əsasını kapitalist təsərrüfat sisteminin ləğv edilməsi, istehsal alət və vasitələri üzərində xüsusi mülkiyyətin aradan qaldırılması və insanın insan tərəfindən istismarının yox edilməsi nəticəsində bərqərar olmuş sosialist təsərrüfat sistemi və istehsal vasitələri üzərində sosialist mülkiyyəti təşkil edir” [5, s. 3].

Sosialist mülkiyyətinin hakim forması olmasına dair Naxçıvan MSSR Konstitusiyasının 5-ci maddəsində deyilirdi ki, “Naxçıvan MSSR-də sosialist mülkiyyəti ya dövlət mülkiyyəti (ümumxalq malı) formasında, ya da kooperativ kolxoz mülkiyyəti (ayrı-ayrı kolxozların mülkiyyəti, kooperativ birləşmələrinin mülkiyyəti) formasındadır [5, s. 3]. Bir neçə il ərzində kolxoz kooperativ mülkiyyətinin möhkəm yer tutması kolxoz quruluşunun dönmədən qələbəsidir. 1934-cü ildə partiyanın XVII qurultayından sonra ölkənin və zəhmətkeşlərin iqtisadi və siyasi həyatında çox böyük dəyişiklik və dönüş əmələ gəlmişdir. Bu dönüş və dəyişiklikdən Naxçıvan MSSR-in payına da müəyyən hissə düşürdü. Zəhmətkeşlərin iqtisadi və mədəni-məişət vəziyyətinin xeyli yaxşılaşmasının parlaq cəhətlərindən biri də əhalinin artımı idi. Əhali 1926-cı ildə 104,909 nəfərdən 1936-cı ildə 132422 nəfərə çatmışdır [6, v. 1]. Deməli, 10 il ərzində əhali 27520 nəfər artmışdır. Sovet İttifaqının bu kiçik guşəsində ildə 2752 nəfər artım olmuşdur. Müdaxiləçiliyin vurduğu ağır zərərlərə və əhalinin artımına ciddi təsir göstərilməsinə baxmayaraq kənd əhalisi xeyli artmışdır. Respublikada 1926-cı ildə olan 104909 nəfər əhalidən 90207 nəfəri kənd əhalisi idi, 1936-cı ildə kənd əhalisinin sayı 112312 nəfərə çatmışdır. Kənd əhalisinin keçirdiyi aclıq və yoxsulluq günlərinə baxmayaraq sayının xeyli artdığı nəzərə çarpır – 10 ildə 32 min nəfər.

Əhalinin artımı onun maddi məişətinin yaxşılaşması və maddi nemətlər bolluğunun şəksiz təzahür formasıdır. Bu da SSRİ-nin hər yerində olduğu kimi, Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olan Naxçıvan MSSR-də kollektiv təsərrüfat sisteminin qalib gəlməsi və qolçomaqların bir sinif kimi ləğv edilməsilə izah edilməlidir [7, v. 21, 23].

1935-1937-ci illəri muxtar respublikada kolxozların təşkilat və təsərrüfatca möhkəmləndirilməsi illəri hesab etmək düzgün olar. Kənd təsərrüfatının kollektivləşməyə başlamasının birinci on ilində, yəni 1930-cu ildən 1940-cı ilədək müddətdə elliklə kollektivləşmə başa çatmış, kənddə sosialist təsərrüfatı hakim qüvvə olmuşdur. Bunları rəqəmlərlə müqayisəli ifadə etsək görürük ki, 1930-cu ildə 73 kolxozda 5454 təsərrüfatın 7214 hektar əkin sahəsi var idisə, 1939-cu ildə 211 kolxozda 23708 təsərrüfatın 45 min hektardan artıq əkin sahəsi olmuş və kənd təsərrüfatının kollektivləşmə faizi 11-dən 98,3-ə çatdırılmışdır [8, v. 92].

ÜİK(b)P-sı zəhmətkeşlərin maddi vəziyyətini daha yaxşılaşdırmaq məqsədilə belə bir məsələ irəli sürmüşdür ki, hər bir kolxozçunun inəyi-heyvanı olmalıdır. Naxçıvan vilayət partiya komitəsinin bürosu və Naxçıvan MİK Rəyasət Heyəti kolxozlara kömək edib şəxsi istifadələri üçün inək alma məsələsini 8 mart 1936-cı ildə müzakirə edərək qərara almışdır ki, 1150 inək və 2430 buzov almaq üçün kolxozlara 101480 manat borc pul buraxılsın. Vilayət partiya komitəsinin və Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin bölgüsünə görə Nəraşen rayonu üzrə 150 inək, 650 buzov, Naxçıvan rayonu üzrə 230 inək və 600 buzov, Şahbuz rayonu üzrə 350 inək və 400 buzov, Əbrəqunus kəndi üzrə 250 inək, 375 buzov, Ordubad rayonu 170 inək və 340 buzov, Culfa rayonu üzrə 75 buzov alınır [7, v. 21, 23].

XX əsrin 20-30-cu illərində Naxçıvan MSSR-də kənd təsərrüfatının kollektivləşdirilməsinin regiondakı sosial-siyasi proseslərə ciddi təsiri özünü göstərirdi. Belə ki, SSRİ-nin yeni Konstitusiyasının qəbul olunması ilə Zaqafqaziya Federasiyası ləğv olunduqdan sonra

SSRİ-nin yeni Konstitusiyası əsasında Azərbaycan SSR-in Konstitusiyası hazırlandı və IX Respublika Sovetlər qurultayında (1937-ci il martın 14-də) təsdiq olundu. Yeni Konstitusiya vətəndaşlara əmək, istirahət, təhsil, mənzil, təqaüd, tibbi xidmət təminatları verildiyini bəyan etdi. Konstitusiyada yenə sovetlər sosialist cəmiyyətinin siyasi əsası elan edilir və göstərilirdi ki, sosializm şəraitində bütün hakimiyyət zəhmətkeş deputatları sovetlərinin şəxsində şəhər və kənd sovetlərinin əlində cəmləşdirilir [2, s. 356].

Yeni Konstitusiyanın qəbul olunması ilə Sovetlər bəzi dəyişikliklərə məruz qaldı. Onlar əsil sinfi təşkilatdan ümumxalq təşkilatına çevrildi və “zəhmətkeş deputatları soveti” adlanmağa başladı, əvvəllər isə “fəhlə, kəndli, qızıl əsgər və matros deputatları soveti” adlanırdı.

Yeni Konstitusiya seçki hüququnda olan məhdudiyətləri, o cümlədən səs hüququ məsələləri ilə məşğul olan yerli komissiyaları ləğv edərək, ümumi, bərabər və gizli səsvermə hüququnu təsbit etdi [2, s. 357].

İnzibati-amirlik rejimi, bütün hakimiyyətin rəsmi məmurların əlində cəmləşməsi şəraitində Sovetlərin hüquqları getdikcə məhdudlaşdırılır, əslində partiya orqanları tərəfindən mənimsənilirdi. Sovetlərə yalnız sosial məişət problemləri ilə məşğul olmaq qalırdı. Konstitusiyanın bəzi maddələri – söz, mətbuat yığınaqları, iclaslar, küçə mitinqləri, nümayişlər və s. barədə maddələr deklarativ xarakter daşıyırdı. Rəsmi ideologiyadan fərqli fikirləşən vətəndaşlar təqib edilir, mətbuatda hakim siyasi ideologiya nəzarəti gücləndirilir, dindarlar da, hətta dini inanmaları olan komsomolçu və kommunistlər də təqiblərə məruz qalırdılar. 1937-ci il sentyabrın 17-də Naxçıvan MSSR X Fövqəladə Sovetlər qurultayı respublikanın yeni Konstitusiyasını təsdiq etdi [2, s. 357].

1938-ci ilin fevralında Azərbaycan SSR MİK-in sessiyası və Naxçıvan MSSR MİK-in XI sessiyası “Naxçıvan MSSR-in Ali Sovetində seçkilər haqqında Əsasnamə”ni təsdiq etdilər [12, 1 mart 1938].

Seçkilər haqqında Əsasnaməyə uyğun olaraq, Naxçıvan MSSR Ali Sovetinə seçkilər üzrə 66 seçki dairəsi təşkil olundu [13, 26 aprel 1938].

Naxçıvan MSSR Ali Sovetinə siyahıya alınmış 62263 seçicidən səsvermədə 62212 nəfər, yəni seçicilərin 99,9 faizi iştirak etmişdi [10, 26 iyul 1938].

Seçkilər nəticəsində Naxçıvan MSSR-in Ali Sovetinin tərkibinə 66 deputat seçildi. Onlardan 14-ü fəhlə (21,2%), 41-i kəndli (62,1%), 11-i qulluqçu və ziyalıların nümayəndələri (16,7%), 22 nəfər partiya üzvü olmayanlar (33,3%), qadınlar (17%) idilər [10, 26 iyul 1938-ci il].

Deputatların sırasına 54 azərbaycanlı, 8 erməni, 2 rus, 2 nəfər isə başqa millətlərin nümayəndələri daxil idilər [14, 22 iyul 1938].

İyulun 24-27-də birinci çağırış Naxçıvan MSSR Ali Sovetinin I sessiyası keçirildi. Burada 9 deputatdan ibarət Ali Sovetin Rəyasət Heyəti, Ali Sovetin Rəyasət Heyətinin sədri isə R.Q.Rəhimov seçildi [11, 24-27 iyul 1938]. Naxçıvan MSSR Ali Sovetinin tərkibinə müxtəlif millətlərdən olan istehsal qabaqcılları, elm, mədəniyyət xadimləri seçildilər [2, s. 358].

Beləliklə, milyonlarla Sovet vətəndaşının ölümünə yol açan kollektivləşdirmə siyasətinə keçidlə Lenin dövründən başlayan NEP (novaya ekonomiçeskaya politika) – yeni iqtisadi siyasət dayandırılmış, fərdi təsərrüfatlar ləğv edilməyə, xalqın əlindəki istehsal vasitələri və torpaqlar birləşdirilib “kolxoz” adı verilən rəsmi dövlət təsərrüfatlarına çevrilməyə başlamışdı. Ötən əsrin 20-30-cu illərində ölkəmizin digər bölgələri kimi Naxçıvan MSSR-də də kəndli təsərrüfatlarının ləğvi və kollektiv təsərrüfatların yaradılması prosesinə başlanıldı. Kollektivləşdirmə

tivləşdirilmənin başlanması və onun həyata keçirilməsi sosialist yenidənqurmasının mühüm tədbirlərindən idi. Kollektivləşdirilmə illərində Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olan Naxçıvanda da könüllülük prinsipinə əməl edilməmiş, fərdi kəndli təsərrüfatları zorakı vasitələrlə kollektiv təsərrüfatlara cəlb edilmişdir. O zamankı iqtisadi düşüncə tərzinə görə kolxozlar texnikanın birləşdirilməsi və əməyin bölüşdürülməsi hesabına daha effektiv işləyə bilərdilər. XX əsrin 20-ci illərinin sonu, 30-cu illərin əvvəllərindən başlayaraq kənd təsərrüfatının mərkəzləşdirilmiş kolxozlarda-kollektiv təsərrüfatlarda birləşdirilməsi, yəni təsərrüfatların məcburi və zorakı kollektivləşdirilməsi aparılırdı. Kolxozlar üçün dövlətə veriləcək böyük miqdarda kənd təsərrüfatı məhsulları planı qoyulurdu. Məhz bu planlar 1932-1933-cü illərdə baş vermiş kütləvi aclığa gətirib çıxarmışdı. Bütün bunlar həmin illərdə Naxçıvan MSSR-in sosial-siyasi həyatına da ciddi təsir göstərmişdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan tarixi, III h., Bakı: Elm, 1973, 548 s.
2. Azərbaycan tarixi: 7 cildə, VI c., Bakı: Elm, 516 s.
3. Azərbaycan Respublikası Dövlət Arxivi (ARDA): f. 39, siy. 1, iş 784.
4. Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının Konstitusiyası (Əsas Qanunu). Bakı, 1926, s. 18.
5. Naxçıvan Avtonom Sovet Sosialist Respublikasının Konstitusiyası (1937-ci il). Naxçıvan: Əcəmi, 2014, 36 s.
6. Naxçıvan Muxtar Respublikası Dövlət Arxivi (NMRDA): f. 40, siy. 1, iş 22.
7. NMRDA: f. 34, siy. 3, iş 13.
8. Naxçıvan MSSR Ali Sovetinin II sessiyasının stenoqrafik hesabatı, 25 iyul 1939-cu il, v. 92.
9. Sov. İKP qurultayları, konfransları, MK plenumunun qətnamə və qərarları. III hissə, Bakı, 1954, 763 s.
10. “Şərq qarısı” qəzeti.
11. “Şərq qarısı” qəzeti.
12. Газета “Бакинский рабочий”.
13. Газета “Бакинский рабочий”.
14. Газета “Бакинский рабочий”.
15. Коллективизация сельского хозяйства в Азербайджане: Сборник документов и материалов: в 3-х т. Т. I (1927-1929 годы), Баку: Элм, 1982, 323 с.

AMEA Naxçıvan Bölməsi
E-mail: yasarrahimov@yahoo.com

Yashar Rahimov

AGRICULTURE IN THE NAKHCHIVAN USSR IN THE 20-30S OF THE 20TH CENTURY COLLECTIVIZATION AND ITS IMPACT ON SOCIO-POLITICAL PROCESSES

Agricultural collectivization and collective farming in the Nakhchivan Soviet Socialist Republic in the 20th and 30th of the XX century had a significant impact on the socio-political processes in the region. Under the existence of a totalitarian regime, the democratic principle

of the electoral system was violated on several occasions. Thanks to the socialist industry's support for agriculture, agriculture has been mechanized, MTS strengthened, and collective farms significantly increased and improved. Nakhchivan's share in the economic and political life of the country and its employees also contributed to the USSR. The significant impact of agricultural collectivization on the socio-political processes in the region of Nakhchivan USSR in the 20-30s of the XX century.

Keywords: *collectivization, election campaign, totalitarian regime, agriculture, administrative-emirate, Nakhchivan USSR, kolkhoz movement.*

Яшар Рагимов

КОЛЛЕКТИВИЗАЦИЯ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА В НАХЧЫВАНСКОЙ АССР В 20-30-е ГОДЫ XX ВЕКА И ВЛИЯНИЕ ЕЕ НА ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ

Сельскохозяйственная коллективизация и коллективное хозяйство в Нахчыванской Советской Социалистической Республике в 20-30-х годах XX века оказали значительное влияние на общественно-политические процессы в регионе. В условиях существования тоталитарного режима демократический принцип избирательной системы неоднократно нарушался. Благодаря поддержке сельского хозяйства социалистической промышленностью сельское хозяйство было механизировано, МТС укреплено, а колхозы значительно увеличились и улучшились. Участие Нахчывана в экономической и политической жизни страны и ее работников также внесло свой вклад в развитие СССР. Серьезное влияние коллективизации сельского хозяйства в Нахчыванской Автономной Советской Социалистической Республике в 20-30-е годы XX века отразилось на общественно-политических процессах в регионе.

Ключевые слова: *коллективизация, избирательная кампания, тоталитарный режим, сельское хозяйство, административно-командный состав, Нахчыван АССР, колхозное движение.*

(Akademik İsmayıl Hacıyev tərəfindən təqdim edilmişdir)

Daxilolma tarixi: İlkin variant 13.05.2020

Son variant 13.08.2020